

Міністерство охорони здоров'я України  
Полтавський державний медичний університет  
Кафедра психіатрії, наркології та медичної психології

**СИЛАБУС**

Психіатрія, наркологія

(назва навчальної дисципліни)

**Нормативна дисципліна**

(дисципліна нормативна/вибіркова)

|                                                      |                                            |
|------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| рівень вищої освіти                                  | другий (магістерський) рівень вищої освіти |
| галузь знань                                         | 22 «Охорона здоров'я»                      |
| спеціальність                                        | 222 «Медицина»                             |
| кваліфікація освітня                                 | магістр медицини                           |
| кваліфікація професійна                              | лікар                                      |
| освітньо-професійна програма                         | «Медицина»                                 |
| форма навчання                                       | денна                                      |
| курс(и) та семестр(и) вивчення навчальної дисципліни | IV курс, 7-8 семестр                       |

## ДАНІ ПРО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

|                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Прізвище, ім'я,<br>по батькові науково-<br>педагогічного<br>працівника, науковий<br>ступінь, учене звання | д.мед.н., проф. Скрипніков А.М.<br>д.мед.н., проф. Сонник Г.Т.<br>к.мед.н., доцент Рудь В.О.<br>к.мед.н., доцент Ісаков Р.І.<br>к.мед.н., доцент Фисун Ю.О.<br>к.мед.н., доцент Боднар Л.А.<br>к.мед.н. Борисенко В. В.<br>к.мед.н. Казаков О.А.<br>к.мед.н. Бойко Д.І.<br>к.мед.н. Кидонь П.В. |
| Профайл науково-<br>педагогічного<br>працівника                                                           | <a href="https://psychiatry.pdmu.edu.ua/team">https://psychiatry.pdmu.edu.ua/team</a>                                                                                                                                                                                                           |
| Контактний телефон                                                                                        | +380532648160<br>+380672565038                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| E-mail:                                                                                                   | pavlokydon@gmail.com                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Сторінка кафедри на<br>сайті ПДМУ                                                                         | <a href="https://psychiatry.umsa.edu.ua/">https://psychiatry.umsa.edu.ua/</a>                                                                                                                                                                                                                   |

## ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### Обсяг навчальної дисципліни

Кількість кредитів/годин – 4/120, із них:

Лекції (год.) – 10

Практичні (семінари) (год.) – 70

Самостійна робота (год). – 40

Вид контролю ПМК

### Політика навчальної дисципліни

При організації освітнього процесу викладачі та здобувачі діють відповідно до нормативних документів України та Полтавського державного медичного університету, зокрема, Положення про організацію освітнього процесу в Полтавському державному медичному університеті (<https://www.umsa.edu.ua/n-process/departement-npr/normativni-dokumentu>).

Полтавський державний медичний університет є самостійним, незалежним і відповідальним вищим навчальним закладом у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору та розстановки кадрів у межах, установлених Законом України «Про вищу освіту».

Вивчення навчальної дисципліни «Психіатрія, наркологія» потребує: підготовки до практичних занять; виконання самостійної роботи відповідно до робочої програми навчальної дисципліни; опрацювання рекомендованої базової, допоміжної літератури, інформаційних ресурсів.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з силабусом навчальної дисципліни та тематичними планами практичних занять; вивчення теоретичного матеріалу; виконання завдань, запропонованих для самостійного опрацювання.

Результатом підготовки до заняття має бути набуття здобувачами теоретичних знань практичних навичок первинної діагностики, лікування, профілактики психічних розладів, психосоціальної реабілітації пацієнтів з психічними розладами. Відповідь здобувача повинна демонструвати ознаки самостійності виконання поставлених завдань, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

Контрольні заходи оцінювання навчальної діяльності здобувачів включають поточний та підсумковий контроль знань, умінь і навичок студентів відповідно до Положення про організацію та методику проведення оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті (<https://www.umsa.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenti>).

Контрольні заходи базуються на принципах: відповідності стандартам вищої освіти; використання стандартизованої та уніфікованої системи діагностики, спрямованої на застосування знань; визначеності критеріїв оцінювання; об'єктивності та прозорості технології контролю. Викладач обов'язково оцінює успішність кожного здобувача на кожному занятті за чотирибальною (традиційною) шкалою з використанням критеріїв оцінювання для відповідної дисципліни, розроблених з урахуванням стандартизованих узагальнених критеріїв оцінювання знань студентів. Підсумковий модульний контроль здійснюється після вивчення програми модуля з дисципліни і проводиться на останньому занятті модуля.

Здобувачі вищої освіти зобов'язані поважати честь і гідність інших осіб; відповідально ставитись до своїх обов'язків, вчасно та добросовісно виконувати завдання, передбачені навчальними програмами та планами, освітньо-науковими програмами.

Здобувачі вищої освіти повинні бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами (пропущені заняття повинні бути відпрацьовані відповідно до Положення про відпрацювання пропущених занять і незадовільних оцінок здобувачами вищої освіти Полтавського державного медичного університету (<https://www.umsa.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenti>)).

Здобувачі вищої освіти повинні ефективно використовувати час навчальних занять для досягнення освітніх цілей; під час контрольних заходів не використовувати джерела інформації (усні (підказки), письмові (роботи інших осіб), друковані (книги, методичні посібники), електронні (телефони, планшети), заборонені викладачем, відповідно до Положення про академічну доброчесність здобувачів вищої освіти та співробітників Полтавського державного медичного

університету

(<https://www.umsa.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenti>).

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчально-академічної етики та графіка навчального процесу; бути зваженим, уважним. Заохочення чи стягнення можуть застосовуватися до здобувачів вищої освіти, які сумлінно виконують перераховані вимоги чи систематично порушують їх, відповідно до Положення про матеріальне заохочування за успіхи у навчанні здобувачів Полтавського державного медичного університету (<https://www.umsa.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenti>).

### **Опис навчальної дисципліни (анотація)**

Навчальна дисципліна «Психіатрія, наркологія» продовжує вивчення психічної діяльності людини, зупиняючись вже на патологічному рівні; забезпечує формування умінь застосовувати знання з психіатрії та наркології в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності; закладає основи пізнання лікарем психіки психічно хворої людини, формування здорового способу життя та профілактики порушення психічних функцій в процесі життєдіяльності та при різних захворюваннях.

### **Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни (міждисциплінарні зв'язки )**

#### **Пререквізити:**

- медична біологія (знати етіологію, патогенез та діагностику спадкових захворювань, життєвий цикл найпростіших, червив, членистоногих, які можуть викликати чи переносити захворювання ЦНС);
- анатомія людини (знати будову ЦНС);
- біологічна та біоорганічна хімія (знати біохімічні процеси, які лежать в основі патогенезу психічних розладів, біохімічні порушення, які викликаються психічними розладами);
- фізіологія (знати фізіологічні процеси функціонування ЦНС);
- мікробіологія, вірусологія та імунологія (знати біологічні особливості мікроорганізмів, які можуть викликати захворювання ЦНС, імунологічні гіпотези етіології психічних розладів);
- патоморфологія (знати патоморфологічні зміни, які викликаються психічними розладами);
- патофізіологія (знати патофізіологічні процеси, які лежать в основі етіології та патогенезу психічних розладів);
- радіологія (знати принципи роботи нейровізуалізаційних методів обстеження; вміти діагностувати органічну патологію ЦНС на основі даних нейровізуалізаційних методів обстеження);
- фармакологія (знати групи психотропних препаратів, їх представників, фармакокінетику, фармакодинаміку, показання та протипоказання для призначення, особливості застосування, дозування, ознаки побічної дії та передозування, взаємодію з іншими фармакологічними препаратами);
- медична психологія (знати психічні сфери, методи дослідження психологічного стану людини, класифікацію психосоматичних розладів,

психологічні аспекти залежної та суїцидальної поведінки, основні методи психотерапії в роботі лікаря загальної практики, вміти досліджувати психологічний стан людини, визначати тип акцентуації особистості, діагностувати психосоматичні розлади, проводити профілактику та раннє розпізнавання суїцидальної поведінки);

- неврологія (знати етіологію, патогенез, клінічні ознаки, терапію та диференційний діагноз судинних, інфекційних, запальних захворювань головного мозку);

- дерматологія, венерологія (знати етіологію, патогенез, клінічні ознаки, терапію та диференційний діагноз нейросифілісу).

### **Постреквізити:**

формування компетенцій застосовувати знання з психіатрії та наркології в процесі подальшого вивчення дисциплін: екстрена та невідкладна медична допомога, інфекційні хвороби, акушерство, внутрішня медицина, онкологія та радіаційна медицина, педіатрія, соціальна медицина, громадське здоров'я, підготовка офіцерів запасу галузь знань «Охорона здоров'я». Спеціальність «Медицина».

### **Мета та завдання навчальної дисципліни:**

- метою вивчення навчальної дисципліни «Психіатрія, наркологія» є набуття здобувачами теоретичних знань практичних навичок первинної діагностики, лікування, профілактики психічних розладів та хімічних залежностей, психосоціальної реабілітації пацієнтів з психічними розладами, в тому числі обумовлених прийомом психоактивних речовин, необхідних на первинному рівні надання медичної допомоги.

- основними завданнями вивчення дисципліни «Психіатрія, наркологія» є вивчення етіології, патогенезу, типів перебігу та клінічних проявів психічних та психосоматичних розладів, а також хімічних залежностей, відповідно до стандарту освітньої програми, визначення попереднього діагнозу психічних та психосоматичних розладів, хімічних залежностей, тактики ведення пацієнтів з психічними та наркологічними розладами, використання методів профілактики психічних, психосоматичних розладів та хімічних залежностей.

**Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні, матриця компетентностей)**

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття здобувачами **компетентностей:**

- *інтегральна:*

здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

- *загальні:*

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.
4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
5. Здатність приймати обґрунтовані рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.
6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватись іноземною мовою.
7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

– спеціальні (фахові, предметні):

1. Навички опитування пацієнта.
2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.
4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань.
5. Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань.
6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування захворювань.
7. Здатність до діагностування невідкладних станів.
8. Здатність до визначення тактики надання екстреної медичної допомоги.
9. Навички надання екстреної медичної допомоги.
10. Навички виконання медичних маніпуляцій.
11. Здатність до проведення експертизи працездатності.
12. Здатність до ведення медичної документації.

*Результати навчання для дисципліни:*

по завершенню вивчення навчальної дисципліни здобувачі повинні

**знати:**

1. Будову та функції окремих органів й систем і організму людини в цілому в нормі, при розвитку патологічних процесів, захворювань; вміти використовувати набуті знання в подальшому навчанні та у практичній діяльності лікаря.
2. Предмет та завдання психіатрії та наркології.
3. Особливості структури психіатричної лікарні й диспансеру.
4. Принципи догляду за психічно хворими.
5. Методи психіатричного дослідження.
6. Класифікацію психічних розладів та наркологічної патології.
7. Порушення відчуттів та сприймання, пам'яті, мислення, інтелекту, емоцій, уваги, ефекторної сфери, свідомості та самосвідомості.
8. Основні психопатологічні синдроми.
9. Психічні порушення у хворих при соматичних, ендокринних та судинних захворюваннях. Психічні порушення при інфекційних порушеннях та черепно-мозкових травмах.
10. Психічні порушення у старечому віці.
11. Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю.

12. Психічні та поведінкові розлади в наслідок вживання наркотичних речовин. Психічні та поведінкові розлади в наслідок вживання речовин, які не внесені в державний перелік наркотиків.

13. Неврози. Соматоформні розлади.

14. Реакції на важкий стрес і порушення адаптації.

15. Посттравматичний стресовий розлад.

16. Розлади особистості.

17. Розумову недостатність.

18. Шизофренія.

19. Афективні розлади.

20. Епілепсія, Епілептичні психози.

21. Загальні принципи лікування, реабілітації та експертизи психічних захворювань і розладів.

#### **ВМІТИ:**

1. Збирати дані про скарги пацієнта, анамнез життя (професійний анамнез зокрема) в умовах закладу охорони здоров'я та/або вдома у хворого, за стандартною схемою опитування.

2. Призначати й аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні). Оцінювати інформацію з метою проведення диференційної діагностики захворювань, використовуючи знання про людину, її органи й системи, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень.

3. Встановлювати попередній і клінічний діагноз захворювання на підставі провідних клінічних симптомів або синдромів шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу, використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного і інструментального обстеження хворого, висновки диференціальної діагностики, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

4. Визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

5. Призначати необхідне лікувальне харчування при лікуванні захворювання, в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

6. Визначати характер лікування захворювання (консервативне, оперативне) та його принципи в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого

рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

7. Проводити діагностику невідкладних станів та встановлювати діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, в закладі охорони здоров'я), у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації, у польових умовах, в умовах нестачі інформації й обмеженого часу, використовуючи стандартні методики фізикального обстеження та можливого анамнезу, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

8. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі встановленого діагнозу в умовах обмеженого часу за допомогою стандартних схем.

9. Надавати екстрену медичну допомогу за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах обмеженого часу згідно з визначеною тактикою, використовуючи стандартні схеми.

10. Виконувати медичні маніпуляції в умовах закладу охорони здоров'я, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та використовуючи стандартні методики.

11. Проводити експертизу працездатності шляхом визначення наявності та ступеня обмежень життєдіяльності, виду, ступеня і тривалості непрацездатності з оформленням відповідних документів в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини.

12. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів, використовуючи стандартну технологію. Готувати звіти про особисту виробничу діяльність, використовуючи офіційні облікові документи за типовою формою.

13. Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.

14. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

15. Забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклуються) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

**Тематичний план лекцій (за модулями) із зазначенням основних питань, що розглядаються на лекції**

| № з.п.                                                                  | НАЗВА ТЕМИ | Кількість годин |
|-------------------------------------------------------------------------|------------|-----------------|
| <b>Модуль 2. Загальні питання психіатрії та загальна психопатологія</b> |            |                 |
| <b>Змістовий модуль 1. Загальні питання психіатрії</b>                  |            |                 |

|                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 1.                                                                                                                                                                                                | Предмет та задачі психіатрії. Історія та сучасний стан. Класифікація психічної патології. Принципи терапії, профілактики та реабілітації                                                                                       | 2         |
| <b>Змістовий модуль 2. Загальна психопатологія</b>                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| 2.                                                                                                                                                                                                | Розлади відчуттів та сприйняття. Патологія пам'яті, мислення та інтелекту. Розлади рухово-вольової сфери, емоцій. Синдроми порушення свідомості                                                                                | 2         |
| <b>Модуль 3. Спеціальна (нозологічна) психіатрія</b>                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| <b>Змістовий модуль 4: Невротичні, зв'язані зі стресом та соматоформні розлади</b>                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| <b>Змістовий модуль 6: Органічні (в тому числі симптоматичні) психічні розлади. Екологічна психіатрія</b>                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| 3.                                                                                                                                                                                                | Загальна характеристика психогенних та їх класифікація. Неврози. Гострі та затяжні реактивні психози. Психіатрія катастроф та стихійних лих. Психічні порушення у хворих при соматичних, ендокринних та судинних захворюваннях | 2         |
| <b>Змістовий модуль 3: Поліетіологічні психічні захворювання</b>                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| 4.                                                                                                                                                                                                | Шизофренія. Афективні розлади                                                                                                                                                                                                  | 2         |
| <b>Змістовий модуль 3: Поліетіологічні психічні захворювання</b>                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| <b>Змістовий модуль 7. Розлади зрілої особистості та поведінки у дорослих. Розумова відсталість. Розлади спектру аутизму. Поведінкові розлади, що починаються у дитячому та підлітковому віці</b> |                                                                                                                                                                                                                                |           |
| 5.                                                                                                                                                                                                | Епілепсія. Олігофренії та затримки розвитку. Розлади особистості.                                                                                                                                                              | 2         |
| <b>Усього</b>                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                | <b>10</b> |

**Тематичний план практичних занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на практичному занятті**

| № з/п                                                          | Назва теми                                                                                                                                                                  | Кількість годин |
|----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| <b>Модуль 1. Основи профілактики алкоголізму та наркоманій</b> |                                                                                                                                                                             |                 |
| 1.                                                             | Класична термінологія основних понять наркології. Класифікація та загальні механізми дії психоактивних речовин. Поняття вживання та залежності                              | 2               |
| 2.                                                             | Донозологічні форми вживання психоактивних речовин. Клінічні ознаки інтоксикації та постінтоксикаційного стану, строки формування залежності                                | 2               |
| 3.                                                             | Визначення та соціально-психологічні умови формування адиктивної поведінки. Великий наркоманічний синдром                                                                   | 2               |
| 4.                                                             | Діагностичні критерії алкоголізму. Етапи формування залежності. Психічні та поведінкові розлади у хворих на алкоголізм. Стадії алкоголізму                                  | 2               |
| 5.                                                             | Критерії наркотичних речовин. Класифікація наркоманій. Стадії розвитку та кінцевий стан при різних формах наркоманій                                                        | 2               |
| 6.                                                             | Класифікація токсикоманій. Основні критерії гострої та хронічної інтоксикації, постінтоксикаційного стану, психічних, психологічних та поведінкових розладів у токсикоманів | 2               |
| 7.                                                             | Основні принципи та методи лікування залежності від психоактивних речовин                                                                                                   | 2               |
| 8.                                                             | Профілактика та реабілітація хворих на наркоманію, токсикоманію та алкоголізм, а також їх ускладнень                                                                        | 2               |
| 9.                                                             | Соціальні аспекти вживання алкоголю, токсикоманічних речовин та наркотиків                                                                                                  | 2               |
| 10.                                                            | Вікові, статеві та соціальні особливості вживання психоактивних речовин й залежності від них. Вплив екології                                                                | 2               |

| <b>Модуль 2. Загальні питання психіатрії та загальна психопатологія</b>                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                             |   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| <b>Змістовий модуль 1. Загальні питання психіатрії</b>                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                             |   |
| 11.                                                                                                                                                                                               | Предмет та завдання психіатрії та наркології. Організація допомоги хворим із психічними порушеннями                                                                                         | 2 |
| 12.                                                                                                                                                                                               | Методи психіатричного дослідження. Класифікація психічних розладів                                                                                                                          | 2 |
| 13.                                                                                                                                                                                               | Загальні принципи лікування, реабілітації та експертизи психічних захворювань та розладів                                                                                                   | 2 |
| <b>Змістовий модуль 2. Загальна психопатологія</b>                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                             |   |
| 14.                                                                                                                                                                                               | Порушення відчуттів та сприйняття                                                                                                                                                           | 2 |
| 15.                                                                                                                                                                                               | Порушення мислення, уваги, пам'яті та інтелекту                                                                                                                                             | 2 |
| 16.                                                                                                                                                                                               | Порушення емоцій та ефекторної сфери                                                                                                                                                        | 2 |
| 17.                                                                                                                                                                                               | Порушення свідомості та самосвідомості                                                                                                                                                      | 2 |
| 18.                                                                                                                                                                                               | Психопатологічні синдроми                                                                                                                                                                   | 2 |
| 19.                                                                                                                                                                                               | Підсумковий модульний контроль Модулю 1                                                                                                                                                     | 2 |
| <b>Модуль 3. Спеціальна (нозологічна) психіатрія</b>                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                             |   |
| <b>Змістовий модуль 3: Поліетіологічні психічні захворювання</b>                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                             |   |
| 20.                                                                                                                                                                                               | Шизофренія: преморбідні прояви, основні клінічні симптоми, клінічні форми та типи перебігу, лікування хворих на шизофренію                                                                  | 2 |
| 21.                                                                                                                                                                                               | Афективні розлади. Клінічні прояви, типи перебігу. Соматовегетативні еквіваленти депресій, принципи терапії хворих з афективними розладами                                                  | 2 |
| 22.                                                                                                                                                                                               | Епілепсія, основні симптоми, клінічна характеристика пароксизму, класифікація епілепсії. Епілептичні психози. Лікування хворих на епілепсію. Невідкладна допомога при епілептичному статусі | 2 |
| <b>Змістовий модуль 4: Невротичні, зв'язані зі стресом та соматоформні розлади</b>                                                                                                                |                                                                                                                                                                                             |   |
| 23.                                                                                                                                                                                               | Визначення поняття психогенії, етіологія та патогенез психогенії, роль спадковості, набутих факторів, особливостей особистості                                                              | 2 |
| 24.                                                                                                                                                                                               | Неврози, етіологія, патогенез, розподіл за клінічною картиною і перебігом. Соматоформні розлади. Гострі невротики реакції                                                                   | 2 |
| 25.                                                                                                                                                                                               | Гострі та затяжні реактивні психози. Посттравматичний стресовий розлад                                                                                                                      | 2 |
| 26.                                                                                                                                                                                               | Самостійна курація хворих (написання історії хвороби)                                                                                                                                       | 2 |
| <b>Змістовий модуль 5: Психічні розлади внаслідок вживання психоактивних речовин та залежності від них</b>                                                                                        |                                                                                                                                                                                             |   |
| 27.                                                                                                                                                                                               | Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю                                                                                                                                 | 2 |
| 28.                                                                                                                                                                                               | Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання наркотичних речовин                                                                                                                      | 2 |
| <b>Змістовий модуль 6: Органічні (в тому числі симптоматичні) психічні розлади. Екологічна психіатрія</b>                                                                                         |                                                                                                                                                                                             |   |
| 29.                                                                                                                                                                                               | Загальна характеристика органічних (включаючи симптоматичні) психічних розладів                                                                                                             | 2 |
| 30.                                                                                                                                                                                               | Психічні порушення в старечому віці                                                                                                                                                         | 2 |
| 31.                                                                                                                                                                                               | Психічні порушення у хворих при соматичних, ендокринних та судинних захворюваннях                                                                                                           | 2 |
| 32.                                                                                                                                                                                               | Психічні порушення при інфекційних захворюваннях та ЧМТ                                                                                                                                     | 2 |
| <b>Змістовий модуль 7. Розлади зрілої особистості та поведінки у дорослих. Розумова відсталість. Розлади спектру аутизму. Поведінкові розлади, що починаються у дитячому та підлітковому віці</b> |                                                                                                                                                                                             |   |
| 33.                                                                                                                                                                                               | Олігофренії та затримки розвитку. Етіологія, патогенез, клінічні прояви. Діагностика та диференційна діагностика. Лікувально-                                                               | 2 |

|               |                                                                                                                                                                           |           |
|---------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
|               | корекційні заходи. Профілактика, питання експертизи                                                                                                                       |           |
| 34.           | Розлади особистості та патологічний розвиток особистості. Етіологія та патогенез. Клінічні форми розладів особистості. Діагностика та диференційна діагностика. Лікування | 2         |
| 35.           | Підсумковий модульний контроль Модулю 2                                                                                                                                   | 2         |
| <b>Усього</b> |                                                                                                                                                                           | <b>70</b> |

### Самостійна робота

| №п/п          | Тема                                                                                                                                                                                                                                                                           | Кількість годин |
|---------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| 1             | <b>Підготовка до практичних занять</b> – теоретична підготовка та опрацювання практичних навичок                                                                                                                                                                               | 23              |
| 2             | Опрацювання тем, що не входять до плану аудиторних занять (перелік):<br>- Історія розвитку психіатрії<br>- Психічні порушення внаслідок екологічно несприятливих впливів<br>- Розлади спектру аутизму<br>- Поведінкові розлади, що починаються у дитячому та підлітковому віці | 9               |
| 3             | Підготовка до підсумкового модульного контролю                                                                                                                                                                                                                                 | 8               |
| <b>Усього</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                | <b>40</b>       |

### Індивідуальні завдання

Виконання індивідуального завдання передбачає підготовку повідомлення або написання реферату на основі опрацювання першоджерел на одну із запропонованих тем:

1. ППР внаслідок зловживання ненаркотичними анальгетиками, антигістамінними та антипаркінсонічними засобами.
2. ППР при вживанні легких розчинників та інших токсичних речовин і залежності від них.
3. Полінаркоманії та політоксикоманії. Поєднане вживання наркотиків та інших психоактивних речовин.
4. Методи діагностики та первинне обстеження хворих на алкоголізм.
5. Клініко-лабораторна експертиза наркотичного сп'яніння.
6. Психотерапевтичні методи лікування наркоманій та токсикоманій.
7. Профілактика залежності від психоактивних речовин.
8. Біохімічні особливості метаболізму алкоголю.
9. Історія вживання наркотичних та психоактивних речовин. Етнонаркологія.
10. Питання реабілітації наркозалежних.
11. Громадські організації соціальної реабілітації та реадaptaції хворих на алкогольну та наркотичну залежність.
12. Созалежна родина: медичні та психологічні аспекти.
13. Біохімічні механізми позитивної стимуляції. Біохімія формування залежності.
14. Метод кодування хворих на алкоголізм за О. Довженко.
15. Сучасна класифікація залежностей від психоактивних речовин МКХ-10.

16. Методи патопсихологічного обстеження при різних психічних хворобах та наркологічній патології: шизофренія, епілесія, афективні психози, неврози, психопатії, олігофренії.
17. Методи параклінічного обстеження психічно хворих: ЕЕГ, Ехо-ЕГ, РЕГ, КТГ.
18. Основи синдромологічної діагностики згідно МКХ-10.
19. Психічні порушення при промислових інтоксикаціях і внаслідок екологічно несприятливих впливів.
20. Психічні порушення у ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС.
21. Психічні розлади при онкологічних хворобах та пухлинах головного мозку.
22. Основи психосоматичної медицини.
23. Сучасні уявлення про психосоматичні механізми розвитку гіпертонічної хвороби, бронхіальної астми, виразкової хвороби.
24. Проблеми сучасної суїцидології.
25. Психіатрична та психологічна допомога при кризових станах.
26. Особливості психічних захворювань в дитячому віці.
27. Межові психічні порушення у пацієнтів дитячого та підліткового віку.
28. Сучасні проблеми медичної сексології.
29. Сексопатологія в психіатричній практиці.
30. Методи психотерапії: сімейна психотерапія, психоаналіз, гештальт-психотерапія.

### **Перелік теоретичних питань для підготовки здобувачів до підсумкового модульного контролю**

#### **Модуль 1: Основи профілактики алкоголізму та наркоманій.**

1. Класифікація та загальні механізми дії психоактивних речовин.
2. Донозологічні форми вживання психоактивних речовин. Клінічні ознаки інтоксикації та постінтоксикаційного стану.
3. Визначення та соціально-психологічні умови формування адиктивної поведінки.
4. Великий наркоманічний синдром.
5. Діагностичні критерії алкоголізму.
6. Психічні та поведінкові розлади у хворих на алкоголізм. Стадії алкоголізму.
7. Критерії наркотичних речовин. Класифікація наркоманій.
8. Стадії розвитку та кінцевий стан при різних формах наркоманій.
9. Класифікація токсикоманій.
10. Основні критерії гострої та хронічної інтоксикації, постінтоксикаційного стану, психічних, психологічних та поведінкових розладів у токсикоманів.
11. Основні принципи та методи лікування залежності від психоактивних речовин.
12. Профілактика та реабілітація хворих на наркоманію, токсикоманію та алкоголізм.
13. Соціальні аспекти вживання алкоголю, токсикоманічних речовин та наркотиків.
14. Вікові, статеві та соціальні особливості вживання психоактивних речовин й залежності від них.

## **Модуль 2: Загальні питання психіатрії та загальна психопатологія.**

1. Предмет, завдання психіатрії та наркології
2. Основні етапи розвитку психіатрії та досягнення вітчизняних вчених
3. Структура психіатричної та наркологічної допомоги, психіатричної лікарні й диспансеру.
4. Принципи догляду за психічно хворими.
5. Основні етіопатогенетичні механізми розвитку психічної патології
6. Правові принципи психіатричної допомоги. Сучасна концепція охорони психічного здоров'я в Україні.
7. Роль лікаря соматичного профілю в наданні медичної допомоги хворим із симптоматичними психічними порушеннями.
8. Перша і невідкладна допомога хворим із психічними порушеннями, основні показання до госпіталізації.
9. Методика клініко-психопатологічного дослідження.
10. Поняття психопатологічного симптому, синдрому та захворювання, характеристика реєстрів психічних розладів, синдромологічна та нозологічна класифікація психічної патології
11. Принципи та методи лікування психічних захворювань та розладів.
12. Принципи та методи психосоціальної реабілітації психічно хворих та профілактики психічних захворювань. Психосвіта.
13. Класифікація та визначення порушень відчуттів та сприймань.
14. Класифікація та визначення порушень пам'яті
15. Класифікація та визначення порушень мислення та інтелекту
16. Класифікація та визначення порушень емоцій
17. Класифікація та визначення порушень ефекторної сфери
18. Синдроми пригнічення та потьмарення свідомості
19. Особливості догляду, спостереження, транспортування хворих із порушенням свідомості.
20. Непсихотичні синдроми: астеничний, невротичні (неврастенічний, obsesивно-фобічний, дисморфобічний, істеричний), депресивні, іпохондричні, соматоформні.
21. Психотичні синдроми: депресивні, маніакальні, параноїдні, паранойяльні, дісморфоманічні, кататонічні, гебефренічні, деліріозні, онейроїдні, аментивні, астеничної сплутаності свідомості, сутінкового стану свідомості, галюцинозу.
22. Дефектно-органічні синдроми: психоорганічні, Корсаковський амнестичний, олігофренії, деменції, психічного маразма.

## **Модуль 3. Спеціальна (нозологічна) психіатрія**

1. Основні клінічні форми соматогенних психозів.
2. Основні принципи терапії, реабілітації та профілактики психічних розладів при ендокринних та соматичних захворюваннях.
3. Класифікація психічних порушень при гострих та хронічних інфекціях.
4. Психічні розлади у ВІЛ-інфікованих.
5. Принципи лікування психічних розладів при гострих і хронічних інфекціях.

6. Психічні порушення внаслідок черепно-мозкової травми, їх лікування та профілактика.

7. Клінічні особливості психічних розладів при гострих отруєннях та хронічних інтоксикаціях.

8. Особливості психічних порушень, які викликані екологічно несприятливими факторами.

9. Профілактика та лікування психічних порушень внаслідок промислових, побутових, лікарських інтоксикацій і екологічно несприятливих впливів.

10. Поняття, психоактивних речовин, феноменів вживання та залежності, наркоманічного синдрому.

11. Просте алкогольне сп'яніння, його ступені, індивідуальні особливості, діагностика, патологічне алкогольне сп'яніння, надання медичної допомоги при гострих алкогольних отруєннях.

12. Алкоголізм, його критерії, стадії, діагностика алкогольного абстинентного стану, медична допомога.

13. Металкогольні психози: діагностика початкових проявів, попередження подальшого розвитку, лікування.

14. Алкогольні енцефалопатії.

15. Організація наркологічної допомоги.

16. Клінічні особливості психічних розладів внаслідок вживання опіатів, канабіоїдів, седативних та снодійних препаратів, кокаїну та інших психостимуляторів, галюциногенів, літких розчинників, нікотину, кофеїну, вміщуючих продуктів.

17. Поняття психогенного розладу, класифікація невротичних та пов'язаних зі стресом розладів.

18. Клінічні особливості емоційно-стресових та адаптаційних реакцій, неврозів: неврастенії, тривожних розладів, obsесивно-компульсивного розладу, дисоціативних розладів, депресивних та соматоформних розладів, посттравматичного стресового розладу.

19. Профілактика та лікування невротичних та пов'язаних зі стресом розладів.

20. Шизофренія: визначення, основні клінічні форми та типи перебігу шизофренії.

21. Принципи терапії шизофренії

22. Клінічна картина афективних розладів. Біполярний афективний розлад та рекурентний депресивний розлад.

23. Принципи терапії хворих на афективні розлади.

24. Суїцидальна поведінка при психічних захворюваннях. Антисуїцидальна терапія. Психопрофілактика суїцидальної поведінки.

25. Епілепсія. Класифікація. Психічні порушення у хворих на епілепсію. Принципи терапії хворих на епілепсію та психічних порушень.

26. Епілептичний статус і лікувальні заходи щодо виведення хворого з цього стану.

27. Розлади особистості та поведінки у дорослих, фактори, що сприяють їх розвитку. Основні принципи терапії, реабілітації та профілактики розладів особистості та поведінки у дорослих.

28. Порушення розумового розвитку. Принципи терапії, корекції, експертизи, реабілітації. Організація навчально-виховного та трудового процесу.

**Перелік практичних навичок до підсумкового модульного контролю**  
**Модуль 1: Основи профілактики алкоголізму та наркоманій.**

1. Складання лікувально-діагностичних схем алкогольної та наркотичної залежностей.
2. Діагностика алкогольного та наркотичного сп'яніння.
3. Перша допомога при алкогольному та наркотичному отруєнні.
4. Перша допомога при судомному нападі в абстинентному стані.
5. Невідкладна допомога при алкогольній комі.
6. Невідкладна допомога при передозуванні наркотичної речовини.
7. Тактика та невідкладна допомога при алкогольному делірії.
8. Проведення раціональної психотерапії у алкоголь- та наркозалежних.

**Модуль 2: Загальні питання психіатрії та загальна психопатологія.**

1. Вміння вести спрямовану психологічну бесіду з хворим.
2. Правильно аналізувати психологію дитини, підлітка, дорослого, особи похилого віку з метою адекватної психотерапевтичної корекції із урахуванням психофізіологічних особливостей кожного вікового періоду.
3. Проводити корекцію взаємостосунків між дітьми та батьками.
4. Проводити лікувально-діагностичну роботу на засадах медичної деонтології.
5. Аналізувати результати експериментально-психологічних досліджень психічних сфер у здорової та хворої людини.
6. Розробити та провести систему психогігієнічних та психопрофілактичних заходів, спрямованих на гармонійний розвиток особистості та збереження психічного здоров'я.
7. Обстеження психічно хворого з визначенням провідних синдромів та нозологічних одиниць.
8. Визначення показань до невідкладної госпіталізації психічно хворого.
9. Заповнення медичної документації психіатричного закладу.

**Модуль 3. Спеціальна (нозологічна) психіатрія**

1. Складання лікувально-діагностичних схем основних психічних розладів.
2. Аналіз результатів ЕЕГ, Ехо-ЕГ та РЕГ досліджень.
3. Перша допомога при судомному нападі.
4. Невідкладна допомога при різних видах психомоторного збудження.
5. Штучне годування хворого через зонд.
6. Перша допомога при алкогольному та наркотичному отруєнні.
7. Проведення раціональної психотерапії.
8. Психотерапевтична інтервенція в гострому постсуїцидальному періоді.

**Форма підсумкового контролю успішності навчання**

Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни є підсумковий модульний контроль.

Підсумковий модульний контроль здійснюється після вивчення програми модуля з дисципліни і проводиться на останньому занятті модуля. До підсумкового контролю допускаються здобувачі, які виконали всі види робіт, передбачені навчальною програмою, та при вивченні модуля набрали кількість балів, не меншу за мінімальну (72 балів).

Студентам, які під час навчання з дисципліни мають середній бал успішності від 4,5 до 5,0 звільняються від складання ПМК і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку відповідно до таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії відповідності середнього балу поточної успішності результатам складання ПМК

| Середній бал поточної успішності | Відповідність балам за ПМК | Традиційна оцінка |
|----------------------------------|----------------------------|-------------------|
| 4,5                              | 72                         | 5                 |
| 4,55                             | 73                         |                   |
| 4,6                              | 74                         |                   |
| 4,65                             | 74                         |                   |
| 4,7                              | 75                         |                   |
| 4,75                             | 76                         |                   |
| 4,8                              | 77                         |                   |
| 4,85                             | 78                         |                   |
| 4,9                              | 78                         |                   |
| 4,95                             | 79                         |                   |
| 5                                | 80                         |                   |

Форма проведення підсумкового контролю стандартизована і включає контроль теоретичної і практичної підготовки. Конкретні форми контролю:

- усне опитування;
- письмове тестування з використанням тестів II рівня;
- вирішення ситуаційних задач II рівня.

Максимальна кількість балів підсумковою контролю дорівнює 80.

Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо здобувач набрав не менше 50 балів з 80.

### **Система поточного та підсумкового контролю**

Викладач обов'язково оцінює успішність кожного здобувача на кожному занятті за чотирибальною (традиційною) шкалою з використанням затверджених цикловою методичною комісією критеріїв оцінювання, розроблених з урахуванням стандартизованих узагальнених критеріїв оцінювання знань здобувачів.

Оцінка успішності є інтегрованою (оцінюються всі види роботи студента як під час підготовки до заняття, так і під час заняття) за критеріями, які доводяться до відома студентів на початку вивчення дисципліни.

Конвертація поточної оцінки, виставленої за традиційною 4-бальною шкалою, в багатобальну на кожному занятті не проводиться.

Форми оцінювання поточної навчальної діяльності стандартизовані і включають контроль теоретичної та практичної підготовки.

Конвертація оцінки за традиційною 4-бальною шкалою у багатобальну (максимум 120 балів) проводиться лише після поточного заняття, яке передуює підсумковому модульному контролю. Конвертація проводиться за таким алгоритмом:

а) підраховується середня оцінка студента за традиційною 4-бальною шкалою, отримана протягом поточних занять, що належать до цього модулю (з точністю до сотих балу);

б) для одержання конвертованої багатобальної сумарної оцінки поточної успішності за модуль середня оцінка, отримана за традиційною 4-бальною шкалою, помножується на коефіцієнт. Винятком є випадок, коли середня за традиційною 4-бальною шкалою оцінка становить 2 бали. У цьому разі студент отримує 0 балів за багатобальною шкалою;

в) середній бал поточної успішності розраховується на загальну кількість занять у модулі.

Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач за поточну діяльність під час вивчення модуля складає 120 балів.

Мінімальна кількість балів за модуль, яку повинен набрати здобувач при його вивченні для допуску до підсумкового модульного контролю, складає 72 бали.

Викладач, який веде групу, протягом наступного дня після складання підсумкового модульного контролю розраховує загальну кількість балів за модуль:

а) сума балів поточної успішності;

б) бали підсумкового модульного контролю.

Максимальна кількість балів за модуль складає 200 балів.

*Оцінювання індивідуальних завдань здобувачів*

Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентів лише за умов успішного їх виконання та захисту.

Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їхнього обсягу та значимості. Вони додаються до суми балів, набраних студентом на заняттях під час поточної навчальної діяльності.

*Оцінювання самостійної роботи здобувачів*

Самостійна робота студентів, яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

## **Методи навчання**

У процесі викладання дисципліни застосовуються різні методи навчання:

– за джерелом інформації та формування умінь і навичок: вербальні, наочні та практичні.

– в залежності від основних дидактичних завдань: отримання нових знань, формування вмінь та навичок, перевірки й оцінки знань, а також

– усне обговорення питань теми із залученням більшої частини студентів групи;

- бліщ-опитування;
- дискусії з проблемних ситуацій;
- реферативні виступи;
- тестування в письмовій формі;
- виконання письмових завдань тощо.

Результат самостійної позааудиторної роботи студента відтворюється у формі представлення стендових доповідей або захисту реферативних робіт.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою.

Кількість балів за дисципліну розглядається як сумарний бал, що включає поточну успішність, додаткові бали за виконання індивідуальної роботи.

**Методи контролю** усний, письмовий, програмований контроль.

### **Методичне забезпечення**

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Психіатрія, наркологія».
2. Плани практичних занять з дисципліни.
3. Завдання для самостійної роботи студентів.
4. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки до практичного заняття та на занятті.
5. Методичні рекомендації для викладачів.
6. Питання та завдання для поточного контролю знань і вмінь студентів.
7. Тестові завдання з дисципліни II рівня.
8. Ситуаційні задачі з дисципліни II рівня.
9. Навчальний атлас експериментальних методів дослідження психічної діяльності людини.
10. Навчальні фільми.

### **Рекомендована література**

#### **Базова:**

1. Психіатрія і наркологія: нац. підруч. для студентів ВНЗ - мед. ун-тів, ін-тів і акад. / Г. Т. Сонник та ін. - 3-є вид., випр. . - Київ : Медицина, 2017. - 422 с.
2. Психіатрія і наркологія: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. III-IV рівнів акредитації / Г. Т. Сонник та ін., ред. О. К. Напреев. - 2-є вид., переробл. і допов. - Київ : Медицина, 2015. - 422 с.
3. Психіатрія і наркологія: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації / В. Л. Гавенко та ін., ред.: В. Л. Гавенко, В. С. Бітенський. - 2-є вид., переробл. і доп. - Київ : Медицина, 2015. - 511 с.

#### **Допоміжна:**

1. Влох І.Й., Михняк С.І, Сувало Б.П. Довідник з терапії психічних захворювань. - Львів: Каменяр, 1998. – 78 с.
2. Критерії діагностики і лікування психічних розладів та розладів поведінки у дорослих. Клінічний посібник/ За ред. проф. П.В. Волошина, проф. В.М. Пономаренка, проф. О.К. Напреев, проф. Н.О. Марути та ін. - Харків: Арсис. 2000. – 303 с.

3. Сарторіус Норман. Розуміння класифікації психічних розладів МКХ-10: пер. з англ. С.І. Міхняка, І.Й. Влох: - Львів: Фенікс, 1999. – 95 с.
4. Скрипніков А.М. Порушення здоров'я сім'ї при розладі особистості у чоловіків. – Харків: Основа, 2001. – 274 с.
5. Сонник Г.Т., Діщук І.П. та інші. Короткий тлумачний словник психіатричних термінів. – Полтава-Чернівці, 1993. – 72 с.
6. Дитяча психіатрія: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації, лікарів-інтернів та лікарів-курсантів вищ. мед. навч. закладів (ф-тів) післядиплом. освіти / Г. М. Кожина та ін., ред. Г. М. Кожина, В. Д. Мішієва. - К. : Медицина, 2014. - 375 с.
7. Наркологія : Психічні та поведінкові розлади, спричинені зловживанням психоактивними речовинами: довідкове видання / О. К. Напрєєнко та ін., ред. О. К. Напрєєнко. - К. : Здоров'я, 2011. - 207 с.
8. Клінічна психіатрія: навчальний посібник / за ред. І.Д.Спіріної. – Дніпро: Домінанта принт, 2018. – 124 с.

### **Інформаційні ресурси**

**<http://www.psychiatry.ua/books/>**

- Стандарти медичної допомоги України  
(<http://www.moz.gov.ua/ua/portal/standards>)
- Medscape from WebMD <http://www.medscape.com>
- National Guideline Clearinghouse <https://www.guideline.gov/>
- The Cochrane Collaboration The Cochrane Library  
<http://www.cochrane.org/>
- National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE)  
<https://www.nice.org.uk/>
- The National Health and Medical Research Council (NHMRC)  
<https://www.nhmrc.gov.au>
- Royal College of Physicians <https://www.rcplondon.ac.uk/>
- AMA (American Medical Association) <https://www.ama-assn.org/>

**Розробник (розробники):** д.мед.н., проф. Скрипніков А.М., к.мед.н., доцент Рудь В.О., к.мед.н. Кидонь П.В.